
II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

RECENZJE I NOTY BIBLIOGRAFICZNE

Alberto Germanò, Eva Rook Basile, *Diritto agrario*, G. Giappichelli Editore, Torino 2006, ss. 492.

O Wspólnej Polityce Rolnej czy o wspólnotowym prawie rolnym napisano już bardzo wiele prac o charakterze monograficznym i podręcznikowym¹. Recenzowana książka znanych i cenionych włoskich autorów², profesorów uniwersytetów w Rzymie i w Sienie, znacznie odbiega od dotychczasowych publikacji. Dzieło to, opublikowane w ramach serii „Trattato di diritto privato dell’Unione Europea”, nie jest ani podręcznikiem, ani jedynie omówieniem regulacji wspólnotowych w zakresie rolnictwa. Ma ono charakter opracowania o charakterze systemowym. Świadczy o tym nie tylko jego objętość, szeroko zakreślony zakres rozważań, ale przede wszystkim sposób ich prowadzenia, wykorzystanie bardzo szerokiej literatury (nie tylko włoskiej) oraz orzecznictwa.

Książka włoskich autorów jest opracowaniem prawniczym. Nie jest ona wprawdzie wolna od rozważań z zakresu polityki rolnej czy ekonomii, ale w jej treści dominuje analiza prawnicza. Co więcej, jest to analiza bardzo pogłębiona, uwzględniająca różne aspekty analizowanych regulacji. Dzięki temu praca stanowi w miarę całościowe, bardzo obszerne opracowanie problematyki wspólnotowego prawa rolnego, zawierające nie tylko podstawowe informacje, ale – co niezmiernie istotne – podsumo-

¹ Zob. np. F. G. Snyder, *Law of the Common Agricultural Policy*, London 1985; R. Barents, *The Agricultural Law of the EC*, Deventer-Boston 1994; M. Cardwell, *The European Model of Agriculture*, Oxford 2004; A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna. Zagadnienia prawne*, Warszawa 2004.

² W pewnym zakresie nawiązuje ono do poprzedniej wspólnej pracy wymienionych autorów – *La disciplina comunitaria ed internazionale del mercato dei prodotti agricoli*, Torino 2002 (zob. recenzję tej pracy pióra R. Budzinowskiego, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2003, z. 3).

wujące dotychczasowy dorobek legislacyjny i doktrynalny, formułujące oceny, proponujące rozstrzygnięcia i podejmujące dyskusję. Nie trzeba chyba bliżej uzasadniać, jak ważna jest to problematyka z punktu widzenia polskiego Czytelnika, w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Już przegląd zagadnień zaprezentowanych w kolejnych rozdziałach wskazuje na bardzo szerokie, wyczerpujące ujęcie problematyki wspólnotowego prawa rolnego (a tym samym Wspólnej Polityki Rolnej). Nie jest to tylko sprawa pewnej konwencji wydawniczej, ale rezultat koncepcji Autorów co do ujmowania przedmiotu wspólnotowego prawa rolnego (nazywanego w pracy europejskim prawem rolnym).

Recenzowana książka składa się z ośmiu rozdziałów, poprzedzonych obszernym wprowadzeniem. Każdy z kolejnych, z wyjątkiem pierwszego, odnosi się do określonego wycinka prawnej regulacji związanej ze Wspólną Polityką Rolną. Rozdział pierwszy ma charakter ogólny, zawiera rozważania dotyczące prawnej problematyki rolnictwa w ramach regulacji wspólnotowej, definicji tego działu gospodarki, przedmiotu europejskiego prawa rolnego, jego wdrażania do porządku krajowego przez państwo i regiony oraz relacji między regulacją wspólnotową a umowami międzynarodowymi. Treść kolejnego rozdziału może zaskakiwać Czytelnika. Jego przedmiotem jest ewolucja Wspólnej Polityki Rolnej, ale ujmowana przede wszystkim przez pryzmat polityki struktur rolnych.

Dopiero w następnym rozdziale ukazane są swoistości i współzależności między polityką struktur rolnych a polityką rynkową („polityką rynku produktów rolnych”). Umożliwia to przejście do prezentacji bardziej szczegółowych elementów polityki rynkowej w rolnictwie, która obejmuje trzy kolejne rozdziały. Dotyczą one występujących na rynku rolnym podmiotów i struktur produkcyjnych (rozdział 4), samego rynku rolnego (rozdział 5) oraz stosowanych na tym rynku instrumentów, ale omówionych w odniesieniu do wyróżnionych grup produktów rolnych (rozdział 6).

Polskiego Czytelnika może również zaskoczyć włączenie w ramy pracy dotyczącej wspólnotowego prawa rolnego problematyki bezpieczeństwa żywności (rozdział 7) oraz ochrony środowiska (rozdział 8). Jest to jednak wyrazem wspomnianej już koncepcji Autorów co do ujmowania przedmiotu tego prawa, dostrzegania zależności między strukturami produkcyjnymi a rynkiem. Można je zaobserwować właśnie na tle regulacji dotyczących bezpieczeństwa żywności, zdrowia czy ochrony środowiska. Połączenie problematyki rolnictwa (działalności rolniczej) z ochroną środowiska jest wynikiem powiązania obu dziedzin, które powoduje konieczność łącznego ich ujmowania w regulacjach prawnych.

Już pobieżna charakterystyka wskazuje, jak bardzo bogata jest treść pracy. Zawiera ona nie tylko ustalenia typowe dla rozważań dogmatycznych, ale również wiele refleksji teoretycznych. W szczególności warto odnotować spostrzeżenia Autorów odnośnie do niektórych aspektów „przeszczepiania elementów prawa wspólnotowego do prawa krajowego”. Jak zauważają, prawo wspólnotowe posługuje się olbrzymią ilością pojęć i instytucji, które nie zawsze są podobne, a często zupełnie odmienne od krajowych. W praktyce okazało się, że to pojęcia prawa krajowego musiały ewolu-

ować, by dostosowywać się do modelu wspólnotowego. Taki kierunek zmian wymuszała nie tylko konieczność spełnienia wymogów w zakresie wdrażania prawa wspólnotowego, ale również potrzeba ułatwienia w rozwiązywaniu problemów, które pojawiają się i nie zawsze znajdują rozwiązanie na poziomie krajowym. Nie jest to proces łatwy, skoro – jak piszą Autorzy – prawo wspólnotowe prowadzi do erozji starych modeli kodeksowych.

Podzielić należy pogląd Autorów o przesuwaniu się punktu ciężkości w definiowaniu rolnictwa z określania produktów rolnych na określenie działalności rolniczej. Ta ostatnia została zdefiniowana w rozporządzeniu nr 1782/2003, według którego obejmuje ona nie tylko produkcję, hodowlę czy uprawę, ale także utrzymywanie ziemi w dobrym stanie agronomicznym i środowiskowym. Jest to działalność, która ma związek z gruntem, ale nie dotyczy wyłącznie efektów produkcji, obejmując również utrzymywanie ziemi w dobrym stanie. Zdaniem Autorów, taka działalność wydaje się najważniejszym przedmiotem Wspólnej Polityki Rolnej. Stwierdzenie to nie oznacza wszakże, że analiza Załącznika I do Traktatu, zawierającego listę produktów rolnych, nie ma znaczenia.

Recenzowana praca pozwala zrozumieć, że możliwe jest pogodzenie interwencji w dziedzinie rolnictwa z zasadami wolnego rynku i konkurencji. Jak wiadomo, interwencja jest bardzo rozbudowana, zawiera instrumenty wspierające rozwój tego działu gospodarki, ale także unormowania o charakterze przymusowym. Na pierwszy rzut oka mogłoby się wydawać, że w rolnictwie odchodzi się od reguł rynkowych. Jednakże globalizacja gospodarki światowej, wymiana handlowa „bez granic”, uzasadnia inne spojrzenie. W takich warunkach regulacja wspólnotowa, w tym również ta dotycząca rolnictwa, muszą uwzględniać wolność działalności oraz zasady konkurencji.

Nie można jednak mówić o globalizacji i konkurencji, pomijając te problemy, które nie są bezpośrednio powiązane z wymianą handlową (np. bezpieczeństwo żywności, ochrona środowiska, prawo do informacji itp.). Autorzy, mając na uwadze definicję produktów rolnych zawartą w art. 32 Traktatu, słusznie wskazują, że sygnalizuje ona istnienie rozróżnienia między produktami rolnym a przemysłowymi. Związane jest z tym zróżnicowanie wspólnotowej regulacji dotyczącej rolniczej działalności gospodarczej oraz działalności gospodarczej pozarolniczej, a sektor rolny jest sektorem szczególnym.

Recenzowana praca jest dziełem niezwykle interesującym dla polskiego Czytelnika. Stanowi ona nie tylko źródło informacji o Wspólnej Polityce Rolnej i wspólnotowym prawie rolnym, ale przybliży bardzo bogaty dorobek doktrynalny w tym zakresie, i to w sposób bardzo uporządkowany. Lektura tej pracy wskazuje na stopień rozwoju włoskiej nauki wspólnotowego prawa rolnego. Na tym tle dorobek polskiej doktryny w omawianym tu zakresie wypada niezwykle ubogo. Konieczne są więc intensywne prace badawcze poświęcone wspólnotowemu prawu rolnemu. W ich prowadzeniu recenzowana książka może być doskonałą pomocą.

Luca Petrelli, *Studio sull'impresa agricola*, Giuffrè Editore, Milano 2007, ss. 305.

Problematyka przedsiębiorstwa rolnego i jego regulacji w prawie włoskim była przedmiotem licznych opracowań, zarówno o charakterze monograficznym, jak i komentarzowym. Przedsiębiorstwo rolne jest bowiem podstawowym pojęciem włoskiego prawa rolnego i podejmowanie rozważań na ten temat, zwłaszcza w obliczu zmieniającej się nieustannie sytuacji prawno-gospodarczej, jest jak najbardziej uzasadnione i pożądane. Czynią temu zadość m.in. recenzowane studia³.

Niekwestionowanym walorem naukowym książki jest zebranie w jedną całość i usystematyzowanie zmian, jakie zaszły w przepisach dotyczących przedsiębiorstwa rolnego w ostatnich latach (praca uwzględnia reformy z 2001 i 2004 r., a także najnowsze regulacje wspólnotowego prawa rolnego). Autor przedstawia także wiele nowych tez i interpretacji w stosunku do ustalonych do tej pory w doktrynie stanowisk, co stanowi podstawową zaletę jego pracy. Odwołuje się przy tym do bardzo bogatej literatury (zarówno doktryny, jak i orzecznictwa), co służy pogłębieniu rozważań. Książka nie ma jednak charakteru podręcznikowego – jest raczej wyrazem refleksji teoretycznej Autora i wymaga od czytelnika przynajmniej podstawowej znajomości omawianej problematyki.

Strukturę pracy można uznać za przejrzystą. Książka składa się z czterech rozdziałów, przy czym każdy kolejny stanowi rozwinięcie i kontynuację poprzedniego. W pierwszym rozdziale Autor analizuje pojęcie działalności rolniczej w prawie włoskim oraz prawie wspólnotowym. Na podstawie tej analizy formułuje wniosek, że „pojęcie rolnictwa, na którym opiera się wspólnotowe prawo rolne, jest kompatybilne pod względem funkcjonalnym z systemem zasad, którym włoska konstytucja podporządkowuje prowadzenie działalności rolniczej” (s. 64). Prowadzenie tej działalności w obu systemach prawnych staje się instrumentem nie tylko zaspokojenia indywidualnego interesu ekonomicznego, ale także realizacji nieekonomicznych praw podstawowych człowieka. Autor zauważa ponadto, że zarówno w prawie włoskim, jak i w prawie wspólnotowym „rolnictwo” oznacza nie tylko działalność rolniczą prowadzoną w formie działalności gospodarczej (przedsiębiorstwa), lecz w obu systemach obejmuje także – oprócz tradycyjnej produkcji rolnej – działalność usługową, realizując tym samym model rolnictwa wielofunkcyjnego. Można przy tym mówić o prawnej „kategorii porządkującej” stosunki gospodarcze w rolnictwie i – w konsekwencji – w prawie rolnym.

Rozdział drugi poświęcono rozważaniom na temat specyfiki wyodrębnionej we włoskim kodeksie cywilnym kategorii przedsiębiorstwa rolnego. W pierwszym rzędzie omówione zostały różnice pomiędzy kategoriami przedsiębiorstwa rolnego i przedsiębiorstwa handlowego, w tym różnice w statusie prawnym. Autor polemizuje przy tym z tezami niektórych przedstawicieli doktryny, którzy poddają w wątpliwość dal-

³ Warto w tym kontekście wspomnieć o innej, opublikowanej nie tak dawno monografii pióra A. Sciaudonego, *L'impresa agricola. Profili di qualificazione*, Napoli 2005.

sze utrzymywanie rozróżnienia na te dwa rodzaje przedsiębiorstwa i w przekonujący sposób przywołuje argumenty za utrzymaniem dotychczasowego *status quo*. Zawraca ponadto uwagę na to, że regulacje prawne dotyczące przedsiębiorstwa rolnego nie są tylko wyjątkami i wyłączeniami od norm regulujących status prawny przedsiębiorstwa handlowego, ale charakteryzują się swoistą autonomią, własnymi zasadami i logiką, które pozwalają zakwalifikować je jako odrębną materię.

W rozdziale trzecim Autor skupia swoją uwagę na samej definicji przedsiębiorstwa rolnego i przedstawia ewolucję rozwiązań przyjętych w art. 2135 wł. k.c. Konfrontuje on rozwiązania przyjęte w pierwotnej wersji powołanego przepisu ze zmianami wprowadzonymi na podstawie dekretu o orientacji i modernizacji rolnictwa z 2001 r. W tym zakresie przedstawia sposób zorientowania przedsiębiorstwa rolnego na rynek i uczynienia go bardziej wielofunkcyjnym. Wiele miejsca Autor poświęca także analizie nowego kryterium kwalifikacji przedsiębiorstwa rolnego – tzw. kryterium cyklu agrobiologicznego, wzbogacając dotychczasowe poglądy doktryny o ciekawe spostrzeżenia. Omawia również stosunek działalności podstawowych przedsiębiorstwa rolnego (produkcji rolnej) do tzw. działalności powiązanych. W obliczu tych nowych zasad i kryteriów Autor rekonstruuje aktualny status przedsiębiorstwa rolnego i definiuje zupełnie nowe uzasadnienie dla wyodrębnienia jego specjalności.

Ostatni, czwarty rozdział stanowi logiczną kontynuację poprzedniego i koncentruje się na szczegółowej analizie wszystkich poszczególnych rodzajów działalności, które mogą wchodzić w zakres funkcjonowania przedsiębiorstwa rolnego. Omawia działalności podstawowe (uprawę gruntu, leśnictwo i hodowlę zwierząt) oraz działalności powiązane (obróbkę, konserwowanie, podnoszenie walorów, przetwarzanie i sprzedaż produktów rolnych, a także świadczenie dóbr i usług, w tym agroturystykę i podnoszenie wartości terytorium oraz dziedzictwa wiejskiego i leśnego). Autor w przekonujący sposób opowiada się za możliwością przeprowadzenia podziału na działalności powiązane typowe i nietypowe.

Jak widać, przeprowadzone przez Autora rozważania dają pełny obraz kategorii prawnej przedsiębiorstwa rolnego i związanych z nią problemów teoretycznych i praktycznych. Mają one nie tylko charakter opisowy, ale zawierają wiele nowych tez i spostrzeżeń, które stanowią niewątpliwą wkład w rozwój nauki prawa rolnego. Na szczególną uwagę zasługuje w tym zakresie zaproponowana przez Autora nowa interpretacja kryterium cyklu agrobiologicznego, czyli kryterium, na podstawie którego dana działalność kwalifikowana jest jako działalność rolna (działalność przedsiębiorstwa rolnego).

Zgodnie z akapitem 2 art. 2135 wł. k.c., przez uprawę gruntu, leśnictwo i hodowlę zwierząt, a więc działalności podstawowe, które kwalifikują dane przedsiębiorstwo jako rolne, rozumie się działalności ukierunkowane na pieczę i rozwój cyklu biologicznego, albo jednej z koniecznych faz tego cyklu, o charakterze roślinnym lub zwierzęcym. W tradycyjnym ujęciu uważa się, że kryterium to dotyczy rozwoju cyklu życiowego poszczególnych gatunków roślin i zwierząt i wyraźnie akcentuje charakter produkcyjny działalności rolniczej, czyli wytwarzanie produktów roślinnych i zwie-

rzęcych. L. Petrelli proponuje nowe, szersze spojrzenie na pojęcie cyklu biologicznego. Proponuje jego identyfikację z tzw. *biogeochemical cycle*, wypracowanym w nauce biologii. Zgodnie z tym ujęciem, cykl biologiczny odnosi się nie tylko do procesów życiowych roślin i zwierząt, ale także do procesów „cyklicznego przechodzenia substancji (odżywczych) od danego ekosystemu, tj. swego rodzaju recyklingu niektórych cząstek chemicznych organizmów żywych (bio), do nieożywionego świata ziemi (geo) i do atmosfery, który musi być wsparty przez rolnika, jeśli ten chce utrzymać płodność terenu” (s. 215). Innymi słowy – cykl ten, oprócz pieczy nad organizmem roślinnym lub zwierzęcym, może dotyczyć także czynności techniczne mających na celu utrzymanie agrosystemu w dobrych warunkach agronomicznych.

Powyższa interpretacja kryterium cyklu biologicznego pozwoliła Autorowi na sformułowanie kilku wniosków. Przede wszystkim – jego zdaniem – uzasadnia ona tezę o możliwości wyodrębnienia kategorii tzw. rolnego przedsiębiorstwa usługowego, czyli przedsiębiorstwa, którego działalność podstawowa nie ogranicza się tylko do wytwarzania produktów rolnych, ale obejmuje także świadczenie usług środowiskowych (ochrony gruntów rolnych) na rzecz całej społeczności. Dzięki temu możliwa jest pełna harmonizacja krajowej definicji działalności rolniczej z definicją prawa wspólnotowego, zawartą w art. 2 rozporządzenia (WE) nr 1782/2003, która uznaje za działalność rolniczą nie tylko produkcję rolną, ale także „utrzymywanie ziemi w dobrych warunkach agronomicznych i środowiskowych”.

Zaproponowana przez Autora teza z pewnością wywoła w doktrynie żywą dyskusję, ponieważ działalność polegająca na utrzymywaniu ziemi w dobrych warunkach agronomicznych jest przez niektórych przedstawicieli doktryny kwalifikowana jako działalność powiązana, a nie podstawowa przedsiębiorstwa rolnego. Wątpliwości może też budzić sama możliwość uznania za działalność gospodarczą usług rolno-środowiskowych, które nie są wynagradzane na wolnym rynku, lecz przez organy władzy publicznej.

Podsumowując, można stwierdzić, że przeprowadzone w pracy rozważania stanowią nie tylko udaną próbę dokonania wyczerpującej naukowo analizy regulacji prawnej instytucji przedsiębiorstwa rolnego w prawie włoskim, ale wzbogacają naukę w tym zakresie o nowe aspekty, zachęcające do podejmowania i rozwoju dyskusji. Zasługują one w pełni na pozytywną ocenę. Zgodzić się należy ze słowami L. Costato, że omawiana praca stanowi „ważny krok na drodze, jaką pokonują agraryści do ustalenia nowej definicji przedsiębiorcy rolnego”⁴. Można powiedzieć także, że wpisuje się ona w szereg podstawowych lektur przeznaczonych dla każdego, kto jest zainteresowany studiami nad przedsiębiorstwem rolnym. Dotyczy to zwłaszcza odbiorcy polskiego, a to dlatego że w systemie prawa polskiego nie występuje analogiczna do włoskiej kategoria prawna, natomiast rozwiązania włoskie mogą niewątpliwie posłużyć jako źródło doświadczeń i wzorów.

AGNIESZKA SZYMECKA

⁴ L. Costato w prezentacji omawianej książki.

Stanisław Paszkowski, *Renty strukturalne w rolnictwie. Instytucjonalne uwarunkowania transformacji gospodarstw rolnych w Polsce*, Warszawa 2006, ss. 421.

Do rąk czytelników trafia kolejna praca Stanisława Paszkowskiego. Autor jest ekonomistą, a recenzujący – prawnikiem. Te dwie profesje różnią się, jeśli chodzi o przedmiot badań, metodę, ocenę stosunków społeczno-gospodarczych itp.; różnice dyscyplinarne powodują także odmienne rozłożenie akcentów, inne postrzeganie dyscypliny niebędącej macierzystą dla Autora, czy inną jej ocenę (bardziej ogólną, mniej pogłębioną). Znajdują się jednak czasami punkty styczne. Dotyczy to zarówno – a może przede wszystkim – przedmiotu badań, jak i wykorzystania dorobku jednej dyscypliny w pracach prowadzonych przez przedstawiciela drugiej.

Temat podjęty przez Autora to niewątpliwie jeden z fundamentalnych problemów nie tylko polskiego, ale także europejskiego rolnictwa. Autor jest bezsprzecznie osobą kompetentną do podjęcia tego typu badań. Zajmował się już tą problematyką⁵, ale pod rządami innego, obecnie już nieobowiązującego prawa. Doświadczenia zebrane przy pisaniu wcześniejszej pracy zostały dobrze wykorzystane i obecnie pozytywnie zaowocowały w recenzowanej rozprawie. Recenzowana praca jest bardzo obszerna. Autor podzielił ją na 8 rozdziałów, nie licząc „Wstępu” i „Wniosków”.

Rozdział 1 jest poświęcony „nowej ekonomii funkcjonalnej”. Autor przedstawia w nim zwięźle teoretyczne założenia tej koncepcji badań w naukach ekonomicznych oraz konfrontuje poglądy jej zwolenników i przeciwników. Uzasadnia sens (przesłanki) zastosowania tej właśnie metody w pracach nad systemem rent strukturalnych w Polsce. Dalsza lektura pracy pokazuje, że nie jest to jedyna metoda, którą posługuje się Autor. Sięga również do metod badawczych właściwych prawnikom. Trzeba przyznać, że Jego analizy są poprawne, sama zaś praca, której pierwsza część może sugerować, że jest opracowaniem prawnika, jest jednak w istocie przykładem dzieła interdyscyplinarnego. Takie prace, niezależnie od ich walorów, należy przyjmować nie tylko z zadowoleniem, ale nawet z entuzjazmem. Wnoszą one sporo do każdej z dyscyplin, którą uczyniono przedmiotem dociekań naukowych. Przyjęte przez St. Paszkowskiego metody badań są trafne dostosowane do prawa rolnego. Gdyby bowiem pracę pod identycznym tytułem, jak recenzowana, pisał prawnik, musiałby odwołać się do uwarunkowań społeczno-gospodarczych lub odnieść do niektórych problemów szczegółowych z zakresu ekonomiki rolnictwa, choć główny akcent byłby raczej położony na dogmatyczną analizę obowiązującego prawa. Obawiam się, że w pracy prawnika wątek ekonomiczny nie byłby tak pogłębiony i rozbudowany, jak to uczynił w stosunku do prawa Autor recenzowanej pracy. Ta uwaga jest komplementem dla St. Paszkowskiego, który – będąc ekonomistą – wszedł relatywnie „głęboko” w prawo i to na tyle poprawnie, że nie można mu postawić poważniejszych zarzutów co do „warsztatu prawniczego”.

⁵ St. Paszkowski, *Rolnicze renty strukturalne jako narzędzie przekształceń agrarnych w rolnictwie polskim*, Poznań 2004.

Kolejne rozdziały (od 2 do 7) odnoszą się już do obowiązujących przepisów o rentach strukturalnych. Ocena tych fragmentów pracy zasługuje na uznanie. Podstawą tego poglądu jest systematyczność, szczegółowość i kompleksowość analizy poszczególnych kwestii cząstkowych. W tych częściach pracy daje się jednak zauważyć, że Autor nie jest prawnikiem. Ta uwaga dotyczy np. prawnych kwestii technicznych. Pisząc o instrumentach Wspólnej Polityki Rolnej, odnoszących się do gospodarstw rolnych i rolników, wymienia akty prawne rangi ustawy, natomiast w przypisach powołuje się na ustawodawstwo niższej rangi (rozporządzenia, które je tylko wymieniają). Powinno być odwrotnie, akty podstawowe mają bowiem znaczenie wtórne, powołują się na umocowania w ustawach. Instrumentarium określają ustawy i one powinny być przywoływane.

W kilku miejscach, badając jakiś problem szczegółowy, Autor pisze, że inaczej jest on postrzegany w prawie cywilnym, rzeczowym czy rodzinnym itp. Praktycznie na tym kończy i nie próbuje już pogłębiać problemu analizami szczegółowymi i metodami właściwymi dyscyplinom, o których wspomina. Innym przykładem jest tytuł rozdziału 6 („Procedury postępowania w procesie...”). Dla prawnika „procedura” i „postępowanie” to synonimy. Jak widać z pracy, dla ekonomisty to niezupełnie to samo.

Przytaczając powyższe przykłady, nie czynię Autorowi żadnego istotnego zarzutu, tym bardziej że już wcześniej go wytłumaczyłem i usprawiedliwiłem jako ekonomistę. Wskazuję tylko na inny punkt widzenia i odmienne postrzeganie niektórych kwestii przez prawnika. Chcę w tym miejscu wyrazić już nie tylko uznanie, lecz także podziw dla Autora. Podjął się i ukończył z powodzeniem pracę *sui generis* prawniczą, gdyż to przecież prawo reguluje problematykę rent strukturalnych. Stąd też to w zasadzie prawnik powinien oceniać poprawność jurydyczną tych aktów, a ekonomista odpowiedzieć raczej na pytanie, jak wpisują się one w rzeczywistość gospodarczą. Tymczasem St. Paszkowski, analizując je, znacznie częściej odwołuje się do prawa (tak musiał zrobić, jeżeli chciał dojść do racjonalnych konkluzji) niż do ekonomii i jej instrumentarium badawczego. Postępując jednak w ten sposób, mógł zrealizować zakreślony cel badań – określić i ocenić skuteczności rent strukturalnych jako instrumentu polityki rolnej oraz ocenić jakość instytucjonalnych uwarunkowań funkcjonowania rent strukturalnych.

Lektura pracy wydaje się czasami dość nużąca. Odnosi się wrażenie, że jest przeładowana szczegółami. Sądzę, że pewne fragmenty można było pominąć i nie przyniosłoby to rozprawie żadnego istotnego uszczerbku. Mam na myśli te jej części, w których Autor przywołuje (cytuje) akty prawne. Jestem przeciwny takiej „wymieniance”, choć i w tym względzie staram się zrozumieć Autora. Jako ekonomista czuł się zapewne znacznie bezpieczniej przytaczając przypisy i odrzucając założenie, że są one znane i mogą być od razu analizowane czy też przytaczane tylko w ograniczonym zakresie, stosownie do podjętego wątku.

Nie mam jednak wątpliwości, że praca zasługuje na zainteresowanie, i to z wielu powodów, w szczególności w warstwie merytorycznej. Autor dostrzegł problemy i starał się je rozwiązać przyjmując za punkt odniesienia cele, które powinny realizować

renty strukturalne. Nie wszystkie Jego przemyślenia nadają się do wykorzystania. Jest w nich jednak zawarta autorska, autonomiczna wizja funkcji i znaczenia rent strukturalnych dla rolnictwa i polityki rolnej. W dalszej kolejności, co już zresztą podkreśliłem, należy się odnieść pozytywnie do zastosowanych metod badawczych. To dzięki nim udało się Autorowi sformułować szereg wartościowych wniosków *de lege ferenda*. Są one interesujące i inspirujące. Dostrzeżone przez St. Paszkowskiego mankamenty ustawodawcze, jeśli zostałyby wykorzystane, mogłyby się zapewne przyczynić do efektywniejszego ukształtowania systemu rent strukturalnych w rolnictwie.

Kolejne osiągnięcie Autora to imponujący materiał dokumentacyjny. Jest to wszechstronny, interdyscyplinarny przegląd dorobku nauk ekonomicznych i prawnych odnoszący się – czasami tylko pośrednio – do tezy badawczej. Autor wykorzystał ten materiał z dużą rozwagą i pożytkiem dla pracy. Tam gdzie to było celowe, tylko zrelacjonował dorobek nauki, pisząc np. o nowej ekonomii instytucjonalnej, ale w innych fragmentach podejmował polemikę, a co ważniejsze – przedstawił własny punkt widzenia.

Recenzowaną pracę czyta się dobrze. Napisana jest wartkim, komunikatywnym językiem, w warstwie ekonomicznej zrozumiałym również dla prawnika. Autor wyszedł też obronną ręką z rozważań prawnych. Potknięcia pojęciowe – zastosowanie czy rozumienie – są nieliczne i wybacalne. Konkludując, rekomenduję specjalistom, prawnikom i ekonomistom nowe, dojrzałe dzieło St. Paszkowskiego. Stanowi ono liczącą się pozycję w dorobku Autora oraz jego istotny wkład w rozwój ekonomii i prawa. Posiada nie tylko wartość teoretyczną, ale także poznawczą i praktyczną.

ANDRZEJ ZIELIŃSKI

PRZEGLĄD CZASOPISM ZAGRANICZNYCH

„Agrar- und Umweltrecht“

Michael Heugel, *Landwirtschaft und das neue Umweltschadenrecht (Rolnictwo i nowe regulacje prawne dotyczące szkód w środowisku)*, AUR 2007, nr 2, Beilage I-2007, s. 33-37.

Artykuł dotyczy zagadnienia szkód w środowisku spowodowanych działalnością rolniczą oraz regulacji określających zasady odpowiedzialności za tego typu szkody. Podstawą prowadzonych rozważań są przepisy dyrektywy 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu. Autor prezentuje istniejące regulacje związane z odpowiedzialnością za szkody i wskazuje na zupełnie nowy charakter rozwiązań wprowadzonych dyrektywą.

Przedstawia również interpretację podstawowych pojęć związanych z odpowiedzialnością za szkody w środowisku wprowadzonych prawem wspólnotowym oraz ich relacji do projektu ustawy implementującej te regulacje do prawa niemieckiego. Rozważania obejmują swoim zakresem pojęcie szkody, a także zakresu odpowiedzialności za szkody w gatunkach i siedliskach chronionych, szkody przynoszące uszczerbek wodom i powierzchni ziemi, pojęcie odpowiedzialnego oraz zakresu odpowiedzialności, a także związku przyczynowego. Autor również opisuje i ocenia polityczne i prawne uwarunkowania, które przyczyniły się do braku dotrzymania terminów implementacji prawa wspólnotowego, regulującego kwestie odpowiedzialności za szkody w środowisku.

Ines Härtel, *Das Agrarrecht im Paradigmenwechsel: Grüne Gentechnik, Lebensmittelsicherheit und Umweltschutz (Zmiana paradygmatów w prawie rolnym: zielona modyfikacja genetyczna, bezpieczeństwo żywności i ochrona środowiska)*, AUR 2007, nr 2, Beilage I-2007, s. 2-10.

Tematem artykułu jest zmiana paradygmatów, jaka dokonała się i nadal dokonuje w prawie rolnym. Autor zauważa, że w drugiej połowie XX w. motorem zmian prawa rolnego była konieczność zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, rozumianego w kategoriach ilości produkowanej żywności. Jego zdaniem, obecnie w prawie rolnym przewagę zdobywają trzy nowe paradygmaty. Pierwszy z nich dotyczy sfery produktów żywnościowych, a można by go sprowadzić do stwierdzenia „jakość zamiast ilości”. Drugi z nich określa rosnące znaczenie konsumenta oraz malejące znaczenie producenta, co jest konsekwencją istniejącej nadprodukcji. Dwa pierwsze paradygmaty pozostają ze sobą w ścisłej relacji. Trzeci paradygmat związany jest z rosnącym znaczeniem ochrony środowiska w produkcji rolnej. W celu zobrazowania tych tendencji Autor dokonuje analizy prawa międzynarodowego, wspólnotowego oraz prawa niemieckiego w trzech aspektach. Pierwszy zakres obejmuje regulacje określane przez Autora „zieloną modyfikacją genetyczną”. Drugi obszar poddawany analizie to prawo bezpieczeństwa żywnościowego, ostatni zaś dotyczy odpowiedzialności za szkody w środowisku.

Christian Busse, *Zur Umsatzsteuer bei Agrarmarktinterventionen staatlicher Interventionsstellen (O podatku obrotowym w przypadkach państwowej interwencji na rynku rolnym)*, AUR 2007, nr 3, s. 78-83.

Artykuł dotyczy problematyki opodatkowania podatkiem obrotowym niektórych transakcji dokonywanych przez krajowe agencje interwencyjne w ramach interwencji na rynkach rolnych. Impulsem do zajęcia się tą tematyką było dla Autora orzeczenie Sądu Finansowego Hesji z 5 września 2006 r., w którym Sąd ten uznał, że niektóre czynności prawne podejmowane przez agencje interwencyjne w ramach ustawowych zadań związanych z interwencją na rynkach rolnych (zakup trzody chlewnej w związ-

ku z pomorem świń) nie są opodatkowane podatkiem obrotowym. Artykuł podzielony jest na trzy części. W pierwszej z nich Autor przedstawia obowiązujący we Wspólnocie Europejskiej i w Niemczech stan prawny dotyczący środków interwencyjnych podejmowanych przez odpowiednie władze krajowe w związku z epidemią choroby pomoru świń. W drugiej części Autor przedstawia stan prawny dotyczący opodatkowania poszczególnych czynności podatkiem obrotowym, skupiając uwagę na czynnościach podejmowanych przez krajowe agencje interwencyjne. W trzeciej części przedstawia poszczególne argumenty podnoszone przez Sąd Finansowy w celu uzasadnienia niepodlegania wybranych czynności (np. zakupu świń przez agencję interwencyjną) podatkiem obrotowym. Autor zajmuje stanowisko przeciwne do prezentowanego przez Sąd Finansowy Hesji, uznając, że wspomniane czynności podlegają podatkowi obrotowemu.

H. Schmitte, *Übertragung von und Handel mit Zahlungsansprüchen – erste Erfahrungen aus der Praxis (Przenoszenie i obrót prawami do płatności bezpośrednich – pierwsze doświadczenia z praktyki)*, AUR 2007, nr 4, s. 116-121.

Artykuł dotyczy problematyki obrotu uprawnieniami do płatności bezpośrednich w Niemczech. W pierwszej kolejności przedstawione zostały reguły obrotu uprawnieniami do płatności obowiązujące w prawie wspólnotowym i niemieckim. Uprawnienia do płatności bezpośrednich mogą być sprzedawane bądź zbywane (obróć definitywny) wraz z gruntem lub bez gruntu. Inaczej wygląda sytuacja, gdy chodzi o obrót tymczasowy (dzierżawę). W tym przypadku uprawnienia mogą być przekazywane do używania wyłącznie razem z gruntem. Wyraźnie zaakcentowane zostało w artykule, że obrót uprawnieniami – niezależnie od tego, czy następuje łącznie z gruntem, czy bez – odbywa się na podstawie czynności cywilnoprawnych. Zaświadczenie władzy administracyjnej stwierdzające przejście uprawnienia do płatności (czy też przejście prawa do używania go wskutek dzierżawy gruntu) ma wyłącznie charakter deklaratoryjny. Jednym z istotnych problemów poruszonych w artykule jest kwestia opodatkowania podatkiem obrotowym transakcji zbywania uprawnień do płatności. Autor w tym zakresie zajął niejednoznaczne stanowisko, stwierdzając, że nie jest jasne, czy zbycie uprawnień do płatności jest czynnością opodatkowaną podatkiem obrotowym.

Joseph Hudault, *Der landwirtschaftliche Betrieb im Rahmen der Evolution der Gemeinsamen Agrarpolitik (GAP) (Przedsiębiorstwo rolne w ramach ewolucji Wspólnej Polityki Rolnej)*, AUR 2007, nr 5, s. 21-24.

Artykuł jest drukowaną wersją wystąpienia wygłoszonego przez Autora na konferencji naukowej zorganizowanej przez Europejskie Stowarzyszenie Prawa Rolnego (CEDR) w Berlinie 18 stycznia 2007 r. Poświęcony jest roli i miejscu gospodarstwa rolnego we Wspólnej Polityce Rolnej w związku z jej ewolucją. Uzasadniając tema-

tykę artykułu, Autor wskazuje na to, że problematyka gospodarstwa stanowi centralny punkt zarówno wspólnotowego, jak i krajowego prawa rolnego (*Agrarrecht*), które przeciwstawia szerszemu w swym zakresie prawu rolnictwa (*Landwirtschaftrecht*).

Artykuł podzielony jest na dwie części. Pierwsza dotyczy stanu sprzed ostatniej reformy Wspólnej Polityki Rolnej, druga zaś stanu po reformie. Autor podkreśla, że we wspólnotowym prawie rolnym nie ma i nie było nigdy mowy o przedsiębiorstwie rolnym, a raczej o gospodarstwie rolnym. Tymczasem w ustawodawstwie niektórych państw członkowskich, w tym Francji, wyraźnie przeciwstawia się sobie te dwa pojęcia. Autor wskazuje jednocześnie, że od początku funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej w ustawodawstwie wspólnotowym brak było jednolitej, legalnej definicji gospodarstwa. Pojawiające się w aktach prawnych definicje miały znaczenie wyłącznie gospodarcze. Jednocześnie badacz zwraca uwagę na trzy orzeczenia ETS, które dotyczyły problematyki pojęcia gospodarstwa w prawie wspólnotowym. W części artykułu poświęconej stanowi po reformie, Autor zastanawia się, jaki wpływ na rolę i miejsce gospodarstwa miało wprowadzenie w ramach reformy luksemburskiej jednolitej płatności na gospodarstwo. Sygnalizując kwestię charakteru prawnego jednolitej płatności na gospodarstwo, rozważa on, czy są to tylko instrumenty regulacji rynku (jak twierdzą organy wspólnotowe), czy również prawa wchodzące w skład gospodarstwa.

Artykuł zamykają konkluzje, które podkreślają konieczność opracowania przez ustawodawcę wspólnotowego jednolitej definicji gospodarstwa rolnego, rozumianego jako prawna, niematerialna całość, w ramach której zintegrowane będą jednolite płatności bezpośrednie.

Paul Richli, *Vergleichende Darstellung der Landwirtschaftspolitik der Schweiz und der Europäischen Union (Polityka rolna w Szwajcarii i Unii Europejskiej – rozważania porównawcze)*, AUR 2007, nr 5, s. 26-28.

Artykuł jest fragmentem (dokładnie – podsumowaniem referatu) ogłoszonego przez Autora na konferencji naukowej zorganizowanej przez Europejskie Stowarzyszenie Prawa Rolnego (CEDR) w Berlinie 18 stycznia 2007 r. Poświęcony jest porównaniu polityki rolnej Szwajcarii i Wspólnej Polityki Rolnej. Charakteryzując politykę rolną Szwajcarii, Autor dzieli ją na dwa okresy: od 1951 do 1998 r. (charakteryzujący się dużym protekcjonizmem oraz licznymi systemami kwotowymi i cenowymi) i okres po 1998 r. (kiedy to zniesiono większość ograniczeń kwotowych, pozostawiając kwoty mleczne, które zniesione zostaną dopiero w 2009 r.). Głównym elementem polityki rolnej Szwajcarii i szwajcarskiego prawa rolnego są aktualnie płatności bezpośrednie. Pozostają one na bardzo wysokim poziomie w porównaniu z innymi krajami, w tym krajami Unii Europejskiej. Nakreślając przyszłość szwajcarskiego prawa rolnego, Autor wskazuje, że będzie ono odporne na całkowitą liberalizację, w przeciwnym razie szwajcarskie rolnictwo przestałoby być konkurencyjne. Jednocześnie porównując politykę rolną Szwajcarii i Unii Europejskiej, wyraża pogląd, że polityka Szwajcarii

jest bardziej liberalna. Jest w niej bowiem mniej przepisów prawnych i organizacji rynkowych, a dominującą rolę pełnią płatności bezpośrednie.

Rudolf W. Strohmeier, *Informations- und Kommunikationstechnologien – Motor für die Landwirtschaft und die Entwicklung des ländlichen Raumes (Technologie informacyjne i komunikacyjne jako czynnik rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich)*, AUR 2007, nr 5, s. 17-19.

Artykuł przynosi drukowaną wersją wystąpienia Autora 18 stycznia 2007 r. w Berlinie, na Konferencji Naukowej Europejskiego Towarzystwa Prawa Rolnego, poświęcony jest znaczeniu technologii informacyjnych i komunikacyjnych we wzmacnianiu obszarów wiejskich. Na wstępie Autor wskazuje na rosnące znaczenie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce. W odniesieniu do rolnictwa, technologie informacyjne i komunikacyjne pozwalają na stawienie czoła największemu wyzwaniu ostatnich lat, jakim jest zaspokojenie wymagań konsumentów co do wyboru i jakości żywności, przy jednoczesnej dbałości o jej bezpieczeństwo. W opinii Autora, rolnictwo pozostaje jednak w tyle za innymi działami gospodarki, jeśli chodzi o wykorzystywanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych. A przecież zastosowanie tych technologii może pozwolić zarówno producentom rolnym, jak i przetwórcom na zniwelowanie czynników ograniczających rozwój prowadzonej przez nich działalności, takich jak chociażby odległość od rynków zbytu. Zastosowanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w rolnictwie – jego zdaniem – wpływa nie tylko na efekty gospodarcze ważne w rozwoju obszarów wiejskich, ale ma także znaczenie społeczne, wzmacniając poczucie więzi i przynależności do społeczności lokalnych i przeciwdziałając depopulacji obszarów wiejskich czy umożliwiając łatwiejszy dostęp do usług publicznych (takich jak edukacja czy ochrona zdrowia).

Holger Steenhoff, *Offenhaltung der Landschaft und Aufforstungen. (Utrzymywanie otwartej przestrzeni a zalesianie)*, AUR 2007, nr 6, s. 186-190.

Przedmiotem artykułu są niemieckie regulacje dotyczące zalesiania. Autor przyjmuje jednak specyficzną optykę dla prowadzonych rozważań, która w polskich warunkach może wydawać się dość egzotyczna. Rozważania skupiają się przede wszystkim na ograniczeniach prawnych, jakie mogą zostać wprowadzone w odniesieniu do zalesiania gruntów. Analizie w artykule poddane są regulacje związane z postępowaniem zmierzającym do zalesienia gruntu, ze wskazaniem kryteriów, które mogą stanowić podstawę odmowy zalesienia konkretnego obszaru. Autor wskazuje również na inne instrumenty prawne, które mogą uniemożliwić zalesienie gruntu, a które nie są związane bezpośrednio z postępowaniem zmierzającym do zalesienia gruntu – mają one postać przepisów miejscowych. Artykuł do najczęstszych podstaw zastosowania ograniczeń w zalesianiu gruntów zalicza kwestie ochrony krajobrazu, ochrony przyrody lub ochronę wartości produkcyjnych gruntu. Analizą objęto również regulacje

związane ze wspólnotowymi instrumentami wspierania finansowego zalesień, które w niektórych regionach Niemiec mogą przynieść niepożądane skutki. Autor przedstawia również alternatywne propozycje rozwiązań wparcia finansowego, które mogłyby być również wykorzystane dla utrzymywania terenów otwartych, na obszarach, gdzie z różnych względów jest to korzystniejsze.

ŁUKASZ BOBEL, PIOTR OTAWSKI

„Revue de Droit Rural”

Jacques Foyer, *L'agriculture française et les deux piliers de la Pac (Rolnictwo francuskie i dwa filary Wspólnej Polityki Rolnej)*, RDR 2007, nr 349, s. 14-17.

Autor artykułu analizuje wpływ, jaki wywiera na francuskie rolnictwo prawo wspólnotowe. Wskazuje, że określenie tego wpływu jest przedsięwzięciem bardzo trudnym i złożonym. Podkreśla dwa powody, dla których zadanie to sprawia trudności. Po pierwsze dlatego, że następuje odwołanie się do niedawno wprowadzonych postanowień determinujących obecną sytuację i brak odpowiedniej perspektywy, by ocenić ich ewolucję, szczególnie szybką, która jeszcze się nie zakończyła. Po drugie, ponieważ występuje swego rodzaju równanie z czterema niewiadomymi w postaci francuskiego rolnictwa, francuskiego prawa rolnego, rolnego prawa wspólnotowego oraz wspólnotowego prawa ochrony środowiska. Są to – zdaniem Autora – czynniki, które nie łatwo jest ze sobą zestawić.

Jean-Baptiste Millard, *Le régime de paiement unique: traits caractéristiques et réflexions sur sa mise en oeuvre nationale (System jednolitej płatności: cechy charakterystyczne i refleksje nad wprowadzeniem tego systemu we Francji)*, RDR 2007, nr 349, s. 18-22.

Artykuł dotyczy skutków reformy Wspólnej Polityki Rolnej z 2003 r., w wyniku której zmodyfikowano zasady pomocy w dziedzinie rolnictwa, przede wszystkim stwarzając system jednolitej płatności na gospodarstwo. Autor wskazuje na cechy charakterystyczne tego systemu, jak również na sposób wdrażania go we Francji. W artykule podkreśla się modyfikację zasady pomocy w dziedzinie rolnictwa, polegającą na przejściu od wsparcia produkcji do wsparcia producenta przez system *decouplingu* środków pomocowych i tym samym likwidującą związek między pomocą a przychodem dla każdego gospodarstwa. Jednocześnie zauważa, że z obawy przed negatywnymi reakcjami ze strony rolników na tę reformę, która zrywa związek między środkami pomocowymi a produkcją, Francja opowiedziała się za pewnym ograniczeniem zasady *decouplingu*, co zostało zaaprobowane przez Unię Europejską.

Bernard Mandeville, *Regard critique sur l'institution et le fonctionnement des droits à paiement unique (Krytyczne spojrzenie na instytucję i funkcjonowanie praw do płatności jednolitej)*, RDR 2007, nr 349, s. 23-26.

Artykuł zawiera rozważania dotyczące prawa do jednolitej płatności, które stanowi kluczowy element nowej Wspólnej Polityki Rolnej, bazującej na reformie z 2003 r. Ta forma pomocy na rzecz rolnictwa ulegała rozmaitym przemianom, głównie w zakresie natury prawnej oraz warunków cesji i posiadania. W artykule Autor skupia się na problemach wynikających z funkcjonowania owego systemu na szczeblu wspólnotowym i w odniesieniu do Francji, gdzie dotyczy on dochodu rolnika, a zarazem jest daleki od tradycyjnego francuskiego rolnictwa nakierowanego na produkcję. Jego zdaniem, pewnych problemów związanych z reformą nie da się uniknąć, przede wszystkim dlatego że determinuje ona dochód rolnika, opierając się na korzyści finansowej, i daleka jest ona od tradycyjnego „proprodukcyjnego” modelu francuskiego rolnictwa. Zatem w kraju będącym przecież europejskim spichlerzem zboża, gdzie wydaje się ona źle rozumiana i – co gorsze – odrzucana przez francuskich rolników.

Patrick Van Damme, *La valorisation comptable des droits à paiement unique (Waloryzacja księgowa systemu jednolitej płatności)*, RDR 2007, nr 349, s. 27-32.

Autor porusza w artykule trzy kwestie: wprowadzenie systemu jednolitej płatności, waloryzację jednolitej płatności oraz rachunkowość i system podatkowy bieżących środków pomocowych. W artykule podkreśla się, że reforma Wspólnej Polityki Rolnej z 2003 r. wprowadza nowy system jednolitej płatności na gospodarstwo i likwiduje zależność między wielkością produkcji a poziomem środków pomocowych (*decoupling*). Jednocześnie wskazuje, że większość organizacji wspólnego rynku przyjęła nowy system w 2005 lub 2006 r., aby zaś uniknąć zaniechania produkcji, państwa członkowskie mogą utrzymać ograniczony związek między środkami pomocowymi a produkcją. Autor podkreśla, że udzielane rolnikom wsparcie bezpośrednie uzależnione jest od przestrzegania zasad ochrony środowiska, bezpieczeństwa żywności, dobrostanu zwierząt, zdrowia zwierząt i roślin, jak również od utrzymywania ziemi rolnej w dobrych warunkach rolniczych i środowiskowych.

Samuel Crevel, *Réserve foncière. Bail rural et réserve foncière, (Zasoby gruntowe. Dzierżawa gruntów rolnych i zasoby gruntowe)*, RDR 2007, nr 350, s. 37.

Jest to omówienie orzeczenia w sprawie, w której prawo rolne styka się z prawem urbanistycznym, czy to na skutek chęci urbanizowania wsi, czy też zagospodarowania terenów wiejskich na obrzeżach aglomeracji. Zgodnie bowiem z prawem,

gmina nie może wydzierżawiać gruntów rolnych należących do jej zasobów nieruchomości. Autor przytacza rozstrzygnięcie sądu kasacyjnego, który odrzucił roszczenie rolnika, powołując się na postanowienia ogólne art. 411-2 francuskiego kodeksu rolnego, zgodnie z którym, statut dzierżawy gruntu rolnego nie ma zastosowania do „umów zawartych w oparciu o przepisy szczególne”. Nawiązał też do art. L.221-2 francuskiego kodeksu urbanistycznego, z którego wynika, że „dobra objęte rezerwą gruntową instytucji publicznej mogą podlegać jedynie tymczasowej dzierżawie, która nie daje dzierżawcy żadnego prawa do odnowienia umowy ani też do zajmowania terenu, jeżeli ta nieruchomość ma być odebrana w celu ostatecznego zagospodarowania”.

Samuel Crevel, *Conclusion du bail. De l'art délicat de combiner bail rural et promesse de vente (Zakończenie dzierżawy. Specyficzne połączenie dzierżawy rolnej z przyrzeczeniem sprzedaży)*, RDR 2007, nr 350, s. 39.

Autor omawia sądowe orzeczenie dotyczące przypadku zawarcia umowy wzajemnej łączącej dzierżawę z przyrzeczeniem sprzedaży o charakterze jednostronnym, kiedy to dzierżawca staje się właścicielem pod warunkiem, że wykonane zostanie przyrzeczenie właściciela po złożeniu oferty zakupu przez dzierżawcę. Zdaniem Autora, jest to kolejne orzeczenie, które rzuca nowe światło na coraz częściej stosowaną złożoną umowę, łączącą dzierżawę rolną z przyrzeczeniem sprzedaży. W komentowanym przypadku chodziło o określenie jednostronności bądź dwustronności charakteru stosunku prawnego przyrzeczenia sprzedaży zespolonego ze stosunkiem dzierżawy.

Daniel Gadbin, *La politique agricole commune: quel avenir pour la cogestion «à la française» (Wspólna Polityka Rolna: jaka przyszłość typowo francuskiej idei współzarządzania)*, RDR 2007, nr 351, s. 1-2.

Autor artykułu wskazuje, że we Francji rząd oraz zawodowe organizacje rolnicze realizują Wspólną Politykę Rolną zgodnie z zasadami współzarządzania. Zasady te nie są jednak zbyt jasno określone przez prawo. W artykule podkreśla się, że niedawno przed Sądem Pierwszej Instancji Wspólnot Europejskich przedstawiciele rządu francuskiego sprecyzowali, że – ich zdaniem – współzarządzanie ogranicza się do obecności przedstawicieli związków rolników w krajowych i unijnych organach doradczych. W istocie, ogólnie przyjmuje się, że termin „współzarządzanie” odwołuje się do pojęcia wspólnej odpowiedzialności związków zawodowych i państwa w realizacji polityki rolnej, takiej jak WPR. Zdaniem autora, brak precyzji w wyznaczeniu ram tej polityki prowadzi do niepewności, czy zasady współzrządzenia są respektowane.

Michel-Pierre Madignier, *Actualité fiscale agricole. Loi de finances pour 2007 et loi de finances rectificative pour 2006 (Obecna polityka podatkowa w rolnictwie. Ustawa finansowa z 2007 r. oraz poprawiona ustawa finansowa z 2006 r.)*, RDR 2007, nr 351, s. 12-16.

Ustawy finansowe z 2007 r. oraz poprawiona ustawa z 2006 r. poświęcają niewiele uwagi uregulowaniom dotyczącym podatku rolnego, poruszając jedynie kwestie związane z dochodem rolniczym, podatkiem VAT, a także podatkiem od nabycia praw majątkowych. Zdaniem autora, nie licząc unormowań odnoszących się do paliw oraz dotyczących spadków i darowizn, ustawa finansowa z 2007 r. oraz poprawiona ustawa z 2006 r. jedynie uaktualniają istniejące już wcześniej prawo. Autor wyraża opinię, że jeśli chodzi o ilość wprowadzonych zmian, wydaje się, iż reformy z końca 2006 r. nie odgrywają tak znaczącej roli, jak te z 2005 r., zwłaszcza gdy wziąć pod uwagę doniosłość ustawy finansowej z 2005 r. dotyczącej wartości dodatkowej.

Thierry Tauran, *La prise en charge des accidents du travail et des maladies professionnelles en agriculture (Odpowiedzialność za wypadki przy pracy oraz choroby zawodowe rolników)*, RDR 2007, nr 351, s. 17-22.

Artykuł zawiera rozważania dotyczące odpowiedzialności za wypadki przy pracy i choroby rolników. Stwierdza się w nim, że ze względu na rodzaj wykonywanej pracy, etatowi pracownicy rolni oraz producenci rolni ponoszą znaczne ryzyko zawodowe. Za wypłacanie odszkodowań z tytułu wypadku przy pracy rolniczej odpowiedzialna jest francuska kasa rolniczego ubezpieczenia społecznego (Mutualité Social Agricole), mimo że ten system znacznie zbliża się do ogólnego systemu ubezpieczeń, obejmującego ubezpieczenia społeczne osób zatrudnionych w handlu i w przemyśle. W opracowaniu Autor skupia się na naświetleniu pewnych faktów istotnych dla praktyków – kwestii odpowiedzialności za zagrożenia zawodowe w rolnictwie, kładąc nacisk na specyfikę rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych. W tym celu za swoje najważniejsze zadanie uznaje wskazanie podstawowych zasad wypłacania odszkodowań w rolnictwie oraz wyjaśnienie sposobów korzystania z nich przez producentów rolnych i pracowników etatowych.

Hubert Bosse-Platière, *De l'exploitation à l'entreprise agricole. Regards sur la loi d'orientation agricole du 5 janvier 2006 (Od gospodarstwa do przedsiębiorstwa rolnego. Spojrzenie na prawo rolne z 5 stycznia 2006 r.)*, RDR 2007, nr 352, s. 11-26.

Autor zwraca uwagę na ewolucję celów ustawodawcy widoczną w ustawie z 5 stycznia 2006 r. – Prawo o rolnictwie, która skupia się wokół przejścia od „gospodarstwa rolnego do przedsiębiorstwa rolnego”. Pojęcia te coraz częściej pojawiają się w dyskursie politycznym i społecznym, i to w momencie, gdy doktryna prawa rolnego nie

potrafi tych pojęć jasno zdefiniować i nie jest też w stanie zdobyć się na nowe koncepcje w tej materii. Wskazuje na dwa główne środki przewidziane przez ustawodawcę w zakresie promowania nowego modelu: fundusz rolny i dzierżawa rolna przenoszona poza rodzinę. Autor stawia pytanie, czy te instytucje pozwolą zrealizować to zadanie.

Samuel Crevel, *Le nouveau régime de l'attribution préférentielle des biens agricoles (Nowy system preferencyjnego przyznawania gruntów rolnych)*, RDR 2007, nr 353, s. 12-13.

Przedmiotem artykułu jest zreferowanie aktualnego dorobku francuskiego ustawodawstwa w kwestii preferencyjnego przyznawania gruntów rolnych w ramach spadkobrania, ze szczególnym uwzględnieniem zmian wprowadzonych ustawą z 23 czerwca 2006 r. Co prawda, jak twierdzi Autor, ustawa nie wprowadza rewolucyjnych rozwiązań (zasady porządku dziedziczenia gospodarstw, a więc osobiste zaangażowanie dziedzica, hierarchia preferencji, spójność gruntów, pozostały niezmienione), ale wnosi kilka brzemiennej skutki innowacji. Przyznawanie preferencyjne gruntów rolnych jest hybrydą w pojęciu akademickich objaśnień dziedzin prawa. Jak wiele innych granicznych instytucji prawnych, zostało ono stosunkowo słabo zbadane, zarówno przez specjalistów prawa spadkowego, jak i specjalistów prawa rolnego, ponieważ każdy z nich jest przekonany, że leży ono w kompetencjach drugiego.

Emmanuel Dorison, *Les nouvelles mesures juridiques et fiscales intéressant le droit des Safer en 2006 (Nowe środki prawne i podatkowe związane z prawem dotyczącym spółek SAFER w 2006 r.)*, RDR 2007, nr 353, s. 14-19.

Autor referuje kulisy i historię kolejnych regulacji dotyczących spółek zagospodarowania gruntów i zasiedlania terenów wiejskich (*Sociétés d'Aménagement Foncier et d'Etablissement Rural – SAFER*), a w szczególności znikomy wpływ długo oczekiwanej ustawy o orientacji rolnej z 5 stycznia 2006 r. na podmioty SAFER. Krytycznie odnosi się do poziomu i zakresu tej regulacji, określając ją jako niewystarczającą. Wskazuje jednocześnie, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest poprzedzająca legislację brak koncepcji rozwoju i umiejscowienia SAFER w ustroju rolnym Francji.

Samuel Crevel, *Vacances à la ferme (Wakacje w gospodarstwie)*, RDR 2007, nr 354, s. 13-16.

W artykule Autor omawia ustawę z 30 grudnia 1988 r., która umożliwiła rolnikom podejmowanie działalności innej niż produkcja płodów rolnych, bez obawy utraty statusu rolnika. Na jej podstawie dzierżawca nieruchomości rolnej posiada prawo do poszerzenia działalności, które upoważnia go do podejmowania działalności turystycznej w swym gospodarstwie. Jednakże prawo to musi być realizowane pod kontrolą wynajemcy i z zastrzeżeniem, że substancja wynajmowanego majątku nie zosta-

nie zmieniona. Pozostaje jednak do rozstrzygnięcia kwestia podziału zysków z takiego poszerzenia działalności pomiędzy wynajemcą i dzierżawcą.

Thierry Tauran, *Le tourisme rural et le droit social (Agroturystyka i prawo socjalne)*, RDR 2007, nr 354, s. 17-21.

Artykuł dotyczy problematyki agroturystyki, która daje zatrudnienie pracownikom etatowym i nieetatowym. Ich status socjalny rodzi wiele poważnych wątpliwości zarówno na płaszczyźnie prawa pracy, jak i ubezpieczeń społecznych. Opracowanie Autora jest próbą zwrócenia uwagi na podstawowe kwestie statusu pracowników agroturystycznych. Wskazuje przy tym, że dyskusja na temat miejsca uregulowania agroturystyki, zwłaszcza w zakresie prawa socjalnego, dopiero się rozpoczyna. Wyróżniają się dwa podstawowe poglądy, kwestia socjalna agroturystyki winna zostać dodatkowo i szczegółowo unormowana albo przeciwny – dotychczasowa regulacja jest wystarczająca i wymaga jedynie nowej analizy oraz pogłębionej wykładni przy zastosowaniu dotąd obowiązujących zasad do agroturystyki.

Michel-Pierre Madignier, *Fiscalité du tourisme rural (System podatkowy agroturystyki)*, RDR 2007, nr 354, s. 22-29.

W artykule zawarto rozważania dotyczące opodatkowania działalności pozarolniczej rolników. Zdaniem Autora, agroturystyka nie powinna być traktowana na identycznych zasadach, jak działalność *stricte* rolnicza, gdyż naruszałoby to reguły prawa konkurencji przede wszystkim wobec restauratorów czy hotelarzy. Wpisanie działalności turystycznej realizowanej przez prowadzących gospodarstwa rolne do sfery rolniczej prowadziłoby do zwolnienia ich z pewnych podatków ponoszonych przez właścicieli hoteli i restauracji niebędących rolnikami, a tym samym byłoby sprzeczne z zasadami równości. Jest to podstawowy powód, dla którego usługi turystyczne świadczone przez rolników nie podlegają żadnym odrębnym przepisom skarbowym. Natomiast działalność agroturystyczna została we Francji włączona do systemu ubezpieczeń rolniczych w płaszczyźnie socjalnej. Nie ma to bowiem istotnego wpływu na konkurencyjność pozostałych przedsiębiorców.

ANNA MUSIAŁA

„Rivista di Diritto Agrario”

Antonio Janarelli, *Il pluralismo definitorio dell'attività agricola alla luce della recente disciplina comunitaria sugli aiuti di stato: prime considerazioni critiche (Pluralizm definicyjny działalności rolniczej w świetle obowiązującej regulacji wspólnotowej dotyczącej pomocy państwa: pierwsze uwagi krytyczne)*, RDA 2007, z. 1, s. 3-22.

Autor zaznacza, że istnieje wiele definicji działalności rolniczej. Podkreśla, że ustawodawstwo wspólnotowe ma przemożny wpływ na jej rozumienie w prawie krajowym. Na podstawie rozporządzenia Komisji WE nr 1857/2006 z 15 grudnia 2006 r. rozróżnia się przedsiębiorstwo prowadzące działalność produkcyjną i zajmujące się przetwarzaniem i sprzedażą produktów rolnych. W zakresie wsparcia gospodarstw rolnych pojęcie „działalność rolnicza” odnosi się do tzw. działalności wytwórczej. Z kolei ta ostatnia obejmuje także sprzedaż produktów, jak również ewentualne przygotowanie ich do sprzedaży. W konkluzji Autor stwierdza, że wspólnotowa polityka rolna zmierza do określenia działalności rolniczej jako wielofunkcyjnej.

Luigi Costato, *Sicurezza alimentare e scienza »igielnico-sanitaria« (Bezpieczeństwo żywności i nauka »higieniczno-zdrowotna«)*, RDA 2007, z. 1, s. 47-52.

Przedmiotem rozważań jest analiza rozporządzenia (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 28 stycznia 2002 r. Autor podkreśla, że zasada ostrożności ma podstawowe znaczenie w dziedzinie bezpieczeństwa żywności. Ma ona na celu zapewnienie wysokiego poziomu ochrony zdrowia we Wspólnocie. Powinna też przyczyniać się do eliminacji praktyk mogących wprowadzić konsumenta w błąd oraz powodować zmniejszenie się liczby przypadków fałszowania żywności. W celu stosowania tej zasady konieczne jest wypracowanie wspólnej podstawy we wszystkich państwach członkowskich. W konkluzji Autor stwierdza, że istnieje potrzeba stworzenia ogólnych reguł, na podstawie których można handlować żywnością. Mają one służyć wniesieniu przez Wspólnotę wkładu w rozwój międzynarodowych standardów i umów handlowych.

Luigi Costato *DOP, IGP e STG nei regolamenti del 2006, adottati anche in relazione ai negoziati WTO (Nazwy pochodzenia produktu, ochrona oznaczeń geograficznych i gwarantowane tradycyjne specjalności w rozporządzeniach z 2006 r. przyjętych w związku z negocjacjami Światowej Organizacji Handlu)*, RDA 2006, z. 3, s. 351-359.

Artykuł dotyczy rozwiązań wprowadzonych w rozporządzeniach Rady (WE) nr 509 i 510 z 20 marca 2006 r. Autor podkreśla, że według rozporządzenia (WE) nr 510/2006 procedura rejestracji powinna zezwalać każdej osobie fizycznej albo prawnej w państwie członkowskim lub w państwie trzecim, mającej uzasadniony interes, na ochronę swoich praw poprzez zgłoszenie sprzeciwu. Zaznacza przy tym, że aby zapobiec tworzeniu nierównych warunków konkurencji, każdy producent, także z państwa trzeciego, powinien mieć możliwość użycia zarejestrowanej nazwy wraz z określonym oznaczeniem oraz – w odpowiednich przypadkach – symbolem wspólnotowym związanym z gwarantowanymi tradycyjnymi specjalnościami albo samej zarejestrowanej nazwy, pod warunkiem że wytwarzany lub przetwarzany produkt

rolny lub środek spożywczy jest zgodny ze stosowną specyfikacją produktu, a produkt podlega kontroli odpowiednich organów.

Alberto Germanò, *L'agricoltura ed il principio »chi inquina paga« (Rolnictwo i zasada »zanieczyszczający płaci«)*, RDA 2006, z. 3, s. 261-300.

Autor nawiązuje do ustawodawstwa dotyczącego wymienionej w tytule zasady, przedstawia prognozy rozwoju polityki mającej na celu likwidację wszelkiego rodzaju zanieczyszczeń powodowanych przez rolnictwo, porusza zagadnienie odpowiedzialności rolników za szkody w środowisku naturalnym oraz kwestię finansowania działalności rolniczej zgodnej z regułami dobrej praktyki rolniczej. Podkreśla, że zasada „zanieczyszczający płaci”, obok zasady prewencji, jest jedną z podstawowych reguł mających na celu ochronę środowiska. Ze względu na prymat prawa wspólnotowego nad prawem wewnętrznym i umieszczenie omawianej zasady w Traktacie, organy stosujące prawo zobowiązane są interpretować regulacje środowiskowe zgodnie z jej założeniami. W przeciwnym razie naruszony zostanie art. 5 Traktatu, który nakazuje krajom członkowskim realizację obowiązków mających swe źródło w prawie wspólnotowym, a jednocześnie stanowi podstawę odpowiedzialności państwa za szkody wyrządzone obywatelom w związku z brakiem albo jego nienależytą aktualizacją.

Joseph Hudault, *L'évolution et les fondaments actuels du droit rural (Ewolucja i aktualne podstawy prawa rolnego)*, RDA 2006, z. 3, s. 247-260.

Artykuł dotyczy teoretycznej problematyki prawa rolnego, które w wielu krajach europejskich przed około siedemdziesięciu laty odłączyło się od prawa cywilnego lub prawa powszechnego (*droit commun*) i stało się dyscypliną specjalną, autonomiczną, rządzącą się własnymi zasadami. Autor omawia „agrarne” korzenie prawa rolnego oraz przyszłość tej dziedziny prawa. W konkluzji stwierdza, że uległ rozszerzeniu – zarówno w wymiarze krajowym, jak i wspólnotowym oraz międzynarodowym – przedmiot regulacji prawa rolnego. O ile na początku było ono prawem agrarnym o tyle dziś jest prawem rolno-żywnościowym, rolno-przemysłowym i rolno-środowiskowym. Rozbudowane zostały także jego podstawy. Zdaniem Autora, prawo rolne nie „wtopi się” w inne dyscypliny, jeśli agraryści podzielą argumenty przytoczone w artykule.

Marianna Giuffrida, *La tutela giuridica del paesaggio tra esigenze di conservazione e prospettive di sviluppo (Prawna ochrona krajobrazu między wymogami konserwacji i perspektywą rozwoju)*, RDA 2007, z. 1, 21-46.

Krajobraz spełnia wiele ważnych funkcji publicznych w obszarze kulturowym, ekologicznym, środowiskowym i społecznym. Autorka analizuje to pojęcie na tle prawa włoskiego i wspólnotowego. Ewolucja i specjalizacja rolnictwa i leśnictwa wymagają m.in. odpowiedniej wiedzy w dziedzinie jakości produktu, wyników badań nauko-

wych oraz zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi. Konieczne jest stosowanie praktyk produkcyjnych zgodnych z zasadami ochrony środowiska naturalnego oraz utrzymaniem i poprawą stanu krajobrazu. Ostatnie założenia stanowią jedno z nowych wyzwań stawianych wspólnej polityce rolnej w ramach postulatu prowadzenia działalności rolniczej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Ich realizacją było uchwalenie kodeksu środowiskowego (Codice ambientale z 3 kwietnia 2006 r.), który zawiera rozwiązania dotyczące różnych aspektów ochrony środowiska i jego zasobów.

Nicoletta Ferrucci, *Produzione di energia da fonti biologiche rinnovabili (il quadro normativo)*, (*Produkcja energii z odnawialnych źródeł biologicznych – regulacja prawna*), RDA 2007, z. 2, s. 246-258.

Autorka analizuje m.in. definicje terminów „biomasa” i „odnawialne źródła energii”. Pierwsza oznacza podatne na rozkład biologiczny części produktów, odpady i pozostałości z przemysłu rolnego (łącznie z substancjami roślinnymi i zwierzęcymi), leśnictwa i związanych z nim gałęzi gospodarki, jak również części odpadów przemysłowych i miejskich. Druga obejmuje odnawialne źródła energii (energia wiatru, słoneczna, geotermiczna, falowa, pływów, wodna, biomasy, gazu z odpadów, gazu z zakładów oczyszczania ścieków i biogazów). Zgodnie z dyrektywą nr 2003/54/WE z 26 czerwca 2003 r. i przepisami Traktatu, w szczególności jego art. 86, państwa członkowskie mogą nałożyć na przedsiębiorstwa sektora energii elektrycznej obowiązek świadczenia usługi publicznej, który może odnosić się do bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa dostaw, ich regularności, jakości i ceny, a także ochrony środowiska, łącznie z wydajnością energetyczną i ochroną klimatu.

Alessandra Tommasini, *Le trasformazioni degli ordinamenti produttivi: L'obbligo dell'affittuario di rispettare la destinazione economica del complesso aziendale* (*Transformacje regulacji produkcyjnych. Obowiązek zachowania przez dzierżawcę gospodarczego przeznaczenia kompleksu gospodarstwa rolnego*), RDA 2006, z. 3, s. 332-350.

Przedmiotem rozważań jest określenie charakteru prawnego włoskiej umowy dzierżawy gospodarstwa rolnego. Na podstawie dorobku doktryny włoskiej można zdefiniować wspomnianą umowę jako swego rodzaju *genus* w szerokim znaczeniu, którego *species* stanowią grunty rolne i gospodarstwo. Prowadząc gospodarstwo rolne, dzierżawca musi zachować istotę tego kompleksu, tj. przede wszystkim jego funkcjonalność i cel gospodarczy, jak również uwzględniać interesy właściciela. W konkluzji Autorka stwierdza, że niektórzy badacze negują istnienie dwóch różnych typów kontraktów dzierżawy, tzn. takiego, którego przedmiotem jest tylko grunt, oraz tego, który oprócz gruntu obejmuje również składniki niezbędne do produkcji rolnej. Za-

znacza, że przeważająca część doktryny włoskiej opowiada się za istnieniem dwóch wspomnianych typów umowy dzierżawy.

Alberto Germanò, *I «nuovi» contratti agrari, («Nowe» kontrakty rolne)*, RDA 2007, z. 1, s. 53-64.

Artykuł dotyczy możliwości przeniesienia uprawnień do płatności na podstawie rozporządzenia Rady WE nr 1782/2003 z 29 września 2003 r. Autor podkreśla, że – co do zasady – mogą one zostać przeniesione wyłącznie na innego rolnika mającego siedzibę na terenie tego samego państwa członkowskiego. Wyjątek stanowi przeniesienie w drodze dziedziczenia. Jednak również w tym przypadku uprawnienia do płatności powinny być wykorzystane wyłącznie w państwie członkowskim, w którym były ustanowione. Mogą one zostać przeniesione z gruntami lub bez (np. w drodze sprzedaży). Natomiast dzierżawa lub podobne typy kontraktów są dozwolone tylko wtedy, gdy są one powiązane z przekazaniem odpowiedniej liczby hektarów. Autor nawiązuje także do problematyki kwot mlecznych i ich cesji na osobę trzecią. Powołuje włoski dekret nr 49/2003 przekształcony w ustawę nr 119/2003, która dotyczy m.in. sprzedaży i dzierżawy kwoty bez gospodarstwa.

Luigi Costato, *Le biotecnologie, il diritto e la paura (Biotechnologie, prawo i obawy)*, RDA 2007, z. 1, s. 95-107.

Przedmiotem rozważań są zmiany w dziedzinie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie wprowadzone przez dyrektywę Parlamentu i Rady WE nr 2001/18/WE z 12 marca 2001 r. Autor podkreśla, że ochrona zdrowia ludzkiego i środowiska naturalnego wymaga opanowania zagrożeń wynikających z włączania do obrotu organizmów zmodyfikowanych genetycznie. Jego zdaniem, konieczne jest zbliżanie ustawodawstw państw członkowskich w tym zakresie, a działania dotyczące środowiska naturalnego powinny opierać się na podejmowaniu środków zapobiegawczych. W podsumowaniu Autor stwierdza, że niezbędne jest prowadzenie systematycznych i niezależnych badań nad potencjalnymi zagrożeniami związanymi z zamierzonym wprowadzeniem lub uwolnieniem GMO do obrotu.

Legge 20 febbraio 2006, N. 96, Disciplina dell'agriturismo (Ustawa nr 96 z 20 lutego 2006 r. o agroturystyce), RDA 2006, z. 4.

Cały zeszyt obejmuje komentarz do ustawy z 20 lutego 2006 r. o agroturystyce⁶. Autorami są włoscy agraryści. Wstępne rozważania pełnią funkcję teoretycznej podstawy zawartych w ustawie kwestii szczegółowych. Wnikliwie została opracowana najważniejsza zmiana wprowadzona przez analizowaną regulację, dotycząca sposobu

⁶ Ustawa nr 96 z 20 lutego 2006 r. o agroturystyce, „Gazzetta Ufficiale”, nr 63, z 16 marca 2006 r.

pojmowania działalności agroturystycznej. Komentarz jest głęboki, zawiera liczne odсылce do literatury, świadczy o dorobku w tej dziedzinie. Wzbogaca literaturę z zakresu agroturystyki, podejmuje istotne problemy praktyczne i skłania do refleksji teoretycznej. Rozważania stanowią próbę wyczerpującej analizy regulacji prawnej, orzecznictwa i poglądów doktryny dotyczących szeroko pojmowanej agroturystyki.

Roberto Saija, *Brevi riflessioni sulla funzione dell'etichetta dei prodotti agro-alimentari: il caso OGM (Krótkie refleksje na temat funkcji etykiety produktów rolno-żywnościowych: przypadek GMO)*, RDA 2006, z. 3, s. 311-331.

Artykuł dotyczy problemu etykietowania produktów rolnych. Istniejące różnice między przepisami ustawowymi, wykonawczymi i administracyjnymi państw członkowskich mogą utrudniać swobodny obrót oraz prowadzić do nierównych warunków konkurencji, dlatego ich zbliżenie przyczyniłoby się do sprawnego funkcjonowania rynku wewnętrznego. Autor porusza problematykę wpływu organizmów modyfikowanych genetycznie na środowisko, bioróżnorodność, a przede wszystkim na zdrowie konsumentów. Etykieta jest swego rodzaju kompendium informacji i każdy produkt będący żywnością modyfikowaną genetycznie powinien zawierać o tym wzmiankę. W konkluzji Autor stwierdza, że w celu ochrony zdrowia publicznego należy zapewnić, aby nowa żywność, zanim zostanie wprowadzona do obrotu, była poddawana kontroli oceniającej jej bezpieczeństwo, przeprowadzanej według procedury wspólnotowej.

Benedetta Ubertazzi, *La capacità relativa ai beni immobili ed ai terreni agricoli nei diritti comunitario e internazionale privato italiano e spagnolo (Zdolność nabywania nieruchomości i gruntów rolnych w prawie wspólnotowym i międzynarodowym prywatnym włoskim i hiszpańskim)*, RDA 2006 z. 3, s. 301-310.

W ostatnich latach zwiększyła się ilość regulacji międzynarodowych i krajowych dotyczących prawa nabywania nieruchomości i gruntów rolnych. We Włoszech problem ten nie jest uregulowany przez jedną tylko ustawę i opiera się na dwóch regulacjach. Według pierwszej zasady ogólnej, zdolność nabywania nieruchomości i gruntów rolnych osób fizycznych reguluje ustawodawstwo krajowe – *lex patriae* ex art. 23.1 włoskiej ustawy nr 218 z 1995 r. Druga reguła szczególna stanowi, że jeśli przewidziane są specjalne warunki, od których spełnienia zależy zdolność nabywania nieruchomości i gruntów rolnych, to warunki te są uregulowane przez tę samą ustawę, która dotyczy kwestii nabywania – *lex substantiae actus* ex art. 20 i 23.1 włoskiej ustawy nr 218 z 1995 r. Przedmiotem rozważań jest też zdolność nabywania nieruchomości i gruntów rolnych przez osoby prawne. Autorka podkreśla, że w ustawodawstwie hiszpańskim wspomniana materia jest uregulowana przez prawo krajowe, zarówno w odniesieniu do osób fizycznych, jak i prawnych (*lex patriae* ex art. 9.1 i 9.11 hiszpańskiego kodeksu cywilnego).

KAROLINA RÓSZCZKA